

Aad van Egmond

Het christelijk geloof

Een eigentijdse introductie

HET CHRISTELIJK GELOOF

Aad van Egmond

Het christelijk geloof

Een eigentijdse introductie

KokBækencentrum
UITGEVERS | UTRECHT

Omslag: Geert de Koning met gebruikmaking van het
schilderij van Joop van Bommel (1925-2012) 'Vrijheid'

ISBN 978 90 297 2814 0

ISBN e-book 978 90 297 2815 7

NUR 700

www.kokboekencentrum.nl

© 2018 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden.

Voor Iris, Yael, Bart, Yannick, Joshua, Mikoesh,
Jaïr, Abigail, Alec, Fenne en Benthe

Inhoud

Woord vooraf	11
Afkortingen	13

Deel I: De wortels 15

1	Beginnen bij het begin	17
2	Jezus Christus – een eerste kennismaking	22
3	Tenách, Jezus' Bijbel	27
4	De uittocht – Bevrijder en Bondgenoot	32
5	Van god tot God	37
6	Schepper	42
7	Verhalen uit de voortijd	47
8	Koningen	53
9	Priesters	58
10	De Geest	63
11	Profeten	67
12	Profeten (vervolg)	72
13	Profeten (slot)	77
14	Poëzie in Tenách. De Psalmen	84
15	De Psalmen: rechtvaardigen en hun vijanden	88
16	De lof der Wijsheid	93
17	De Wijsheid: toenemende scepsis	100
18	Uiteindelijke gerechtigheid	106
19	Balans	115
	Noten deel I	120

Deel II: Het koninkrijk 129

- 1 Het Nieuwe Testament. Een korte rondleiding 131
- 2 De Eeuwige aan de macht: het koninkrijk van God 138
- 3 De directe aansluiting bij Tenách 143
- 4 Vervulling 149
- 5 De doop 154
- 6 De grondwet van het koninkrijk 159
- 7 Tekenen, wonderen en parabels (gelijkenissen) 165
- 8 De vrijheid van het koninkrijk 170
- 9 Liefde. Drie woorden 177
- 10 Een koninkrijk van liefde 181
- 11 De gerechtigheid van het koninkrijk 186
- 12 Paulus over gerechtigheid 191
- 13 De universaliteit van het koninkrijk 200
- 14 Het koninkrijk van de vrede 205
- 15 Koninkrijk en kruis 211
- 16 Perspectieven op de passie 1 216
- 17 Perspectieven op de passie 2 (Is Jezus' dood een offer?) 223
- 18 Perspectieven op de passie 3 (Johannes en Paulus) 227
- 19 Koninkrijk en opstanding: de verhalen 232
- 20 Opstanding: achtergronden en perspectieven 238
- 21 Het koninkrijk en de Geest 244
- 22 De toekomst van het koninkrijk 248
- 23 De oogst 254
- Noten deel II 260

Deel III: Geloven 279

- 1 Waarom toch altijd die Bijbel? 281
- 2 Is de Bijbel betrouwbaar? 286
- 3 Wie of wat wordt met 'God' bedoeld? 292
- 4 De Eeuwige en zijn macht 297
- 5 De onmacht van menselijke woorden 302
- 6 Geloven 305
- 7 Geloven in de schepper 310

- 8 Geloven in de schepping 315
- 9 Geloven in de mens 321
- 10 Het menselijk tekort 326
- 11 Het blijvende menselijke tegoed 331
- 12 Heeft Jezus echt geleefd? Wie was hij? 336
- 13 Geloven in Jezus 342
- 14 Geloven in Jezus Christus 346
- 15 Jezus' geboorte en dood 349
- 16 Jezus' opstanding en hemelvaart 357
- 17 Geloven in inspiratie 363
- 18 Geïnspireerde gemeenschappen 367
- 19 Eén kerk? 372
- 20 Heilig, algemeen en apostolisch 376
- 21 Prisma en palet 1 381
- 22 Prisma en palet 2 389
- 23 Geloven in de belofte 395
- 24 Slotakkoord 403
- Noten deel III 408

Woord vooraf

U hebt, geachte lezer, volkomen gelijk: HET christelijk geloof bestaat niet. Net zomin als DE wereld of DE mens. Het is altijd: de wereld volgens... of: de mens in de ogen van... Maar dat is ons de laatste decennia zó ingeprent dat het niet meer nodig is om dat voortdurend te herhalen. We kunnen dus al onze lidwoorden best weer gebruiken. Voor alle duidelijkheid echter: dit boek gaat over het christelijk geloof volgens Aad van Egmond. Een witte man, gehuwd, vader, protestants, niet meer zo piep. In menig oog geen aanbevelingen. Van dat alles zult u vast wel wat merken. Maar wie weet heeft hij een brede blik.

Om maar meteen een ander taalkundig probleem aan de orde te stellen: wanneer de mens of God ter sprake komt, moet daar dan met hij of met zij naar verwezen worden? Een ideologische kwestie. Maar binnenkort is het waarschijnlijk niet politiek correct meer om een van deze woorden nog te gebruiken en hebben we een gender neutraal aanwijzend voornaamwoord. Ik houd me dus maar aan grammaticale regels: God, mens en geest zijn mannelijk, liefde, vrijheid en gerechtigheid vrouwelijk, vrede weer mannelijk.

Ik heb geprobeerd in de hoofdtekst afkortingen te vermijden. In de noten heb ik er een paar gebruikt. Zie het lijstje. Overal heb ik de namen van Bijbelboeken voluit geschreven zodat dat geen probleem hoeft te geven. Overigens is het aan te bevelen een Bijbel bij de hand te hebben, liefst als vertaling de NBV met deuterocanonieke boeken.

De aanleiding tot het schrijven van dit boek is gevarieerd. In de eerste plaats komt in de media af en toe 'God' langs, of: 'verschillende geloven' of: 'gelovigen en ongelovigen'. Ik moet dan altijd den-

ken: waar hebben ze het over? Een kleine verduidelijking zou wel op zijn plaats zijn. In de tweede plaats kom ik veel mensen tegen die losgeraakt zijn van kerk en christendom omdat 'het' hun allemaal niets meer zei. En ik ontmoet mensen die hun traditie nog vasthouden maar haar eigenlijk niet meer kennen. Voor deze mensen vooral is dit boek bedoeld, al kunnen ook anderen er vast wel hun voordeel mee doen.

Aan dit geschrift hebben ontzettend veel mensen meegewerkt, meestal zonder het te weten. Te beginnen mijn familie en vrienden, medestudenten, collega-predikanten en collega's van de universiteit. Ook gemeenteleden van de protestantse gemeenten in Wormer, Badhoevedorp, Uitgeest-Akersloot en Bennebroek. Maar vooral mijn studenten, honderden en honderden, met wie ik mocht optrekken. Het is onmogelijk om uit al die mensen namen te noemen. Ik maak één uitzondering. Ik noem – en in hem dank ik allen en iedereen – mijn vriend en collega Gerben Heitink. Hij weet waarom.

De medewerkers van KokBoekencentrum – Elsbeth Greven, Leendert Torn, Geert de Koning, Dini Dorgelo en Jako van Gorsel – dank ik voor hun steun en medewerking.

Ten slotte, in de zeven jaar dat ik aan dit – ooit nog veel dikkere boek – gewerkt heb, ben ik geholpen door een team van vijf meelezers. Met grote trouw hebben zij telkens het geschrevene van commentaar voorzien: Maarten den Dulk, Wimke van Egmond, Piet Hagen, Leo Meiland en Annie Slootweg. Ik dank hen allen zeer en Annie bovendien voor haar toestemming om een doek van haar echtgenoot, 'Vrijheid', te gebruiken voor het omslag.

Ik draag dit boek op aan onze kleinkinderen. Ik weet niet of zij het ooit zullen lezen, maar misschien kunnen ze de essentie begrijpen: zonder liefde zijn wij nergens. En ik denk daarbij aan twee versregels die de dichter Fedde Schurer ooit schreef (lied 315:1 van het jongste liedboek, geïnspireerd door Lucas 10:21 NGB):

'En wat voor wijzen bleef verborgen, werd kinderen geopenbaard.'

Afkortingen

KD	<i>Kirchliche Dogmatik</i> , hoofdwerk van de Zwitserse theoloog Karl Barth
LXX	Septuagint. Griekse vertaling van Hebreeuwse Bijbel ca. 150 v.Chr.
NBG	Bijbelvertaling Nederlands Bijbelgenootschap 1951
NBV	Nieuwe Bijbelvertaling Nederlands Bijbelgenootschap 2004
NT	Nieuwe Testament
PKN	Protestantse Kerk in Nederland
SV	Statenvertaling 1637; het Nederlands is natuurlijk vele malen bijgewerkt.
bijv.	bijvoorbeeld
ca.	ongeveer
e.v.	en volgende
m.a.w.	met andere woorden
m.b.t.	met betrekking tot
m.i.	mijns inziens
o.a.	onder andere(n)
pag.	pagina
vgl.	vergelijk
v.Chr.	vóór Christus

DEEL I

De wortels

Gottes Sein als der Liebende in der Freiheit

(Gods zijn als degene die liefheeft in vrijheid)

Titel van § 28 van Karl Barths *Kirchliche Dogmatik* II/1, 1940

§ I Beginnen bij het begin

Ik zie een TV-documentaire. Een rebellenleider in Oost-Congo. In camouflagedepak, zittend op een steen, een sigaret in de hand, een kalasjnikov over de knie. Hij legt heel relaxt uit waarom de opstand hard nodig is. Het huidige bewind is namelijk volkomen corrupt. En er zit niets anders op dan er met geweld een eind aan te maken. Van die corruptie is misschien wel wat waar. Maar ik meen te weten dat de eeuwige strijd in Oost-Congo vooral gaat om de grondstoffen die onder andere in onze mobieltjes worden gebruikt.¹

In dezelfde uitzending een ander beeld: een vrouw, op de vlucht voor het door onze idealistische vriend ontketende geweld. Een kind van een paar maanden oud tegen haar schouder. Blote voeten in het zand. Schrik en doodsangst in haar ogen. Maar ook vastberadenheid: van dit kind blijven ze af. Dit kind zal overleven. De meest levensechte madonna-met-kind die ik ooit zag.

Alles in een ander licht zien

Natuurlijk komt ons rechtvaardigheidsgevoel in opstand. We kiezen allen onmiddellijk partij. Voor die vrouw met haar kind. Onze sympathie gaat naar háár uit, niet naar hem. Inwendig roepen we om actie. Maar we zijn machteloos. Een gevoel van hopeloosheid overvalt ons.

Toch betrap ik mezelf erop dat ik méér voel. Ik heb het gevoel dat er over dat beeld meer te zeggen valt. Er is ook een ander licht. Een ander perspectief. Een hoopvoller. Ik geloof dat dingen wezenlijk anders kunnen liggen dan wij op het eerste gezicht zien. En ik weet waar dat besef vandaan komt.

Het christelijk geloof, in de zin van geloofstraditie. Die traditie zegt me dat dingen niet zijn zoals ze lijken te zijn. Die heeft het over

eersten die de laatsten zijn – en omgekeerd. Die heeft het over vervolgd en omwille van de gerechtigheid die notabene gelukkig, zalig zijn. Die heeft het over levende doden en doden die leven. Heel specifiek over een ter dood gebrachte die leeft. Misschien zijn die vrouw en haar kind allang dood en begraven en woont die opstandeling inmiddels in een paleis. Dan nog blijft gelden: zij zat – en zit – goed, hij fout.

Het laat me niet los, dat gevoel dat we een verkeerde bril op hebben, dat we een verkeerde ervaring van de werkelijkheid hebben, dat we gevangen zitten in een grote leugen waarin we de verkeerden gelukkig prijzen. Dat er een andere werkelijkheid is, Gods werkelijkheid, waarin de dingen totaal anders liggen dan wij over het algemeen denken.

Zeker, ik heb vaak moeite om dat alles te geloven. Maar dat geloof bezit ik dan ook niet. Ik ben het dikwijls kwijt. Het moet telkens weer in me gewekt worden. Is het in menselijke relaties trouwens niet net zo? Moet mijn geloof in de mensen om me heen niet telkens opnieuw bevestigd worden, gewekt worden zelfs?

Ik zou graag deze ervaring – die tv-beelden uit Oost-Congo – tot uitgangspunt nemen om te vertellen wat het christelijk geloof voor mij – en heel veel anderen – betekent. Maar dat zou onrecht doen aan al die mensen die bijvoorbeeld zouden zeggen: ‘voor mij betekent dat geloof heel andere dingen. Het weten onvoorwaardelijk aanvaard te zijn.’ Of: ‘de inspiratie om te blijven vechten voor vrede en gerechtigheid.’ Er zijn talloze ervaringen die mensen met dat christelijk geloof opdoen. Bij een daarvan te beginnen betekent onrecht doen aan alle andere.

Ik zoek dus een ander beginpunt. Een punt dat voor iedereen toegankelijk is. Welk? De behoefte aan stilte, meditatie? De inzet voor vrede, milieu? De religies? Maar welke dan? God? Helaas kun je met het woord ‘god’ werkelijk alle kanten op. Of bij onze religieuze gevoelens? Maar veel mensen hebben die niet, of zeggen in elk geval ze niet te hebben.

Sta je bij voorbaat buiten de kring van gelovigen als je niet religieus bent? Is dat religieus-zijn een voorwaarde voor christelijk geloven? Raar geloof dat bij voorbaat een hele categorie mensen uitsluit. De theoloog Dietrich Bonhoeffer vroeg zich ooit af of religiositeit een

voorwaarde is voor christelijk geloof. Zoals de besnijdenis een conditie is voor een man om Jood te zijn. Zijn antwoord is: 'nee'. Godsdienstigheid is geen voorwaarde voor christen-zijn.²

Het enige startpunt dat voor iedereen toegankelijk is, is de figuur van Jezus. Van de verhalen over hem kan iedereen, gelovig of ongelovig, religieus of niet-religieus, mystiek of nuchter, meditatief aangelegd of praktisch, kennismaken. Hoe vreemd het ook klinkt: die verhalen over Jezus zijn het meest neutrale startpunt voor een boek over het christelijk geloof, en wat dat voor een mens betekenen kan.

Bij het begin beginnen

We proberen zicht te krijgen op het christelijk geloof. Sommigen zouden liever zeggen: de christelijke *godsdienst*, maar dat veronderstelt dat het christelijk geloof een godsdienst is, wat tijdens onze kennismaking nog moet blijken. Merkwaaardig genoeg is geloof neutraal: ergens in geloven is niet per definitie godsdienstig van aard. Het is gewoon in iets of iemand vertrouwen hebben.³

Voor dat zicht willen we beginnen bij Jezus Christus, althans bij de verhalen die over hem de ronde doen. Sommigen zullen tegenwerpen dat dat een theologische of ideologische vooronderstelling heeft. Dat kan zo zijn, maar het hoeft niet. Om te weten wat het boeddhisme inhoudt kun je best bij de (verhalen over de) Boeddha beginnen. Hetzelfde geldt van de islam en Mohammed.

Het argument dat het in het christelijk geloof niet om Jezus gaat maar om God, veronderstelt dat je de verhalen over Jezus al gehoord hebt. Alleen dán kun je dat zeggen. Hetzelfde geldt van de uitspraak dat het hem niet om zichzelf, maar om God ging. Ook dat kun je alleen na kennisneming van die verhalen en hun interpretaties zeggen. Overigens ging het de Boeddha ook niet om zichzelf, maar om de verlichting. En ging het Mohammed niet om zichzelf, maar om Allah. Dat belet ons toch niet om bij hen te beginnen.

Omdat de beslissing over de historiciteit van alles ('echt gebeurd' of niet) ook pas na het lezen en horen van de verhalen kan vallen, lijkt het mij het beste om voorlopig maar over verhalen, berichten en vroege interpretaties te spreken. Je kunt trouwens verhalen en interpretaties niet radicaal van elkaar scheiden. Ook in die verhalen

en berichten is al ruimschoots sprake van interpretaties. Zoals onze weergave van gebeurtenissen ook al vaak door onze interpretatie daarvan gekleurd is.

Natuurlijk moeten we die talloze verhalen die over Jezus de ronde deden en doen limiteren. De vroege – al waren het niet de allervroegste – volgelingen van Jezus hebben dat gelukkig voor ons gedaan. Zij hebben in een proces van decennia de mondelinge overleveringen en al bestaande teksten geschift, zodat in de loop van de tijd daaruit de in hun ogen betrouwbaarste overbleven.

We gaan dus uit van die verhalen die zich algemene erkenning verworven hebben. Die staan in een bundel van 27 geschriften die vanouds het Nieuwe Testament heet, maar tegenwoordig ook wel het Tweede Testament wordt genoemd. We noemen de geschriften die algemene erkenning gevonden hebben canoniek. Zoals er een canon van de Nederlandse geschiedenis is samengesteld: 50 gebeurtenissen die algemeen als fundamenteel voor de vaderlandse historie worden beschouwd.⁴

Uit de verhalen, de interpretaties binnen de verhalen en de interpretaties op zich komt een caleidoscopisch beeld naar voren. Zelfs zozeer, dat volgens sommigen die verhalen alleen apart gelezen mogen worden, omdat elke auteur zo zijn eigen visie heeft. Dat is een overwaardering van de rol van de individuele auteur. De éérste auteur is mijns inziens tóch degene of datgene die al deze verhalen en interpretaties aan de auteurs ontlokt heeft.

Ik kan een gedicht lezen, niet weten wie de auteur is, maar er zeker van zijn dat het een van de Tachtigers is. Uit hun werk spreekt de tijdgeest. Er kan echter nog veel meer uit een tekst spreken dan zoiets als tijdgeest. Over de Eerste Wereldoorlog hebben veel auteurs geschreven, allemaal op hun eigen manier en vanuit hun eigen visie. Dat maakt elk uniek. Maar wat allen verbindt is de záák waarover het gaat, en dat is die oorlog. In die zin noem ik ‘de oorlog’ de eerste auteur die zich van anderen bedient om ter sprake gebracht te worden. Wie eerste auteur te ver vindt gaan kan misschien vrede hebben met het begrip ‘zaak’.

Die zaak maakt dat de verhalen meer gemeen hebben dan dat ze van elkaar verschillen. En die zaak is in het Nieuwe Testament: Jezus Christus. Dat hij van allerlei kanten belicht wordt; dat de een dit

van hem weet te vertellen en een ander dat, dat de een hem zus ziet en een ander zo, doet er in eerste instantie niet toe. Dat komt later wel aan de orde. Hij is de zaak waarover alle teksten gaan. Hij is de ontlokker van al die reacties. En in die zin durf ik tóch te zeggen: de eerste auteur. Zonder pen.

Voor veel mensen in dit land heeft het christelijk geloof afgedaan. Maar af en toe komt zelfs God ter sprake. Zonder verdere uitleg. Alsof men niet beseft dat er heel veel goden zijn die door mensen vereerd en aanbeden worden – ook zonder dat het woord God valt.

Meestal verzandt zo'n gesprek over 'God' dan in een discussie over de vraag of God wel bestaat. En de conclusie is dan meestal dat we daar niets van kunnen weten. En men verklaart zichzelf tot 'agnost'.

Voor het christelijk geloof is zo'n begin bij 'God' en de vraag of die wel bestaat niet aan de orde. Dat begint namelijk met Jezus Christus en het geloof in hem. En vervolgens gaat het over het geloof in zijn Vader. Die al door het volk Israël als God erkend werd. En dan gaat het over een God die niet erg lijkt op dat wat men in onze cultuur globaal onder 'God' verstaat.

Dit boek wil helderheid verschaffen over een God die *onvoorwaardelijke liefde in volmaakte vrijheid* is. Een bevrijder pur sang: de God van de Bijbel en de God van het christelijk geloof.

Aad van Egmond studeerde theologie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, was daarna 12 jaar predikant en keerde vervolgens terug naar de vu. Hij promoveerde in 1986 en was van 1991 tot 2002 hoogleraar systematische theologie (dogmatiek, dogma-geschiedenis en symboliek).

KokBoekencentrum
UITGEVERS | UTRECHT

NUR 700 | ISBN 978 90 297 2814 0

9 789029 728140 >